

- 110 Că acest mare bărbat
Fiind cel întâi de sfat,
Măiestru împărătesc
Și sfetmeșal (?) oștenesc,
Vitejilor celor tari
115 A Rusii[ei] cei mari
Du[pă] ci s-au ostinit
Ca un comandir.....

Singurul element istoric concret din întreg acest cîntec este menționarea lui «Potocki cel vestit», viteaz și «comandir» a «Rusiei celei mari», a cărui întîmplare nefericită era narată în stihurile originalului, narațiune desprinsă însă și rătăcită cu ultimile foi lipsă din copia noastră. Cine este acest personaj și despre ce întîmplare poate fi vorba? În primul rînd în «Rusia cea mare» e vorba de așa-zisa «Ruś Czerwona», care spre deosebire de «Czarna Ruś», ocupa o mare întindere teritorială, de la Liov pînă peste Ucraina, și care se găsea, în sec. al XVII-lea sub dominația regimului feudal polon. Tocmai teritoriul acesta a constituit, în vremea respectivă, teatrul unor dramatice și sîngeroase ciocniri, în care s-au războit poloni, ucraineni (cazaci), tătari, turci și moldoveni, împinși la luptă de interesele panilor poloni.

În 1620, după bătălia de la Tuțora, turcii poartă în triumf, pînă la Constantinopol, capul hatmanului Żółkiewski, pe care sultanul îl va pune decor la poarta palatului⁷. În anul următor, turcii se îndreaptă din nou spre Polonia și asediază cetatea Hotinului, în care se închisese oastea polonă, condusă de hatmanul Jan Karol Chodkiewicz⁸. La jumătatea secolului, suedezi năvălesc în Polonia din nord⁹. Profund tulburătoare s-au dovedit însă mai cu seamă mișcările populare interne împotriva latifundiilor poloni, ivite întâi pe teritoriul ucrainean și apoi și în alte regiuni ale Poloniei. Încă din sec. al XVI-lea un număr de magnați poloni au început să ocupe mari întinderi de teren în Ucraina, de care stăpînii moșieri se feriseră în mare măsură pînă aci, din cauza invaziilor tătare. Astfel familiile Wiśniowiecki, Zbaraski, Koniecpolski, Potocki își creează mari latifundii, care devin progresiv un fel de state independente.

În Ucraina luase naștere o nouă organizație socială, a cazacilor, compusă din diferite elemente, în special din țărănime, organizație care își găsește loc de așezare la «pragurile» Niprului, în regiunea Zaporojie, unde se bucură de deplină libertate. Numărul cazacilor crește ulterior cu țărânii fugiți de pe latifundiile magnaților poloni. Căzăcimea devine o forță, care se măsoară cu tătarii și, coborînd pe Nipru cu bărcile, amenință posesiunile turcești de la Marea Neagră. În asemenea împrejurări, cazacii intră în atenția magnaților și statului polon. Sub Stefan Batory (1575—1586) se începe atragerea lor în slujba statului polon cu soldă și cu anumite drepturi prin care cazacii erau considerați liberi în așezările lor. Numărul acestora însă e în mod intenționat restrîns, pentru ca majoritatea să rămînă la muncă pe moșiile magnaților, iar pe de altă parte să nu devină o forță de nestăpînit¹⁰. Dar lupta poporului ucrainean împotriva exploatării n-a încetat. Au izbucnit răscoale în anii 1593, 1595, 1630, 1637.

⁷ Cf. St. Smoleński, *Dzieje narodu polskiego*, ed. VI, Cracovia, 1921, p. 196; S. Arnold, J. Michalski, K. Piwarski, *Historia Polski*, Varșovia, 1955, p. 129.

⁸ Józef Tretiak, *Historia wojny Chocimskiej*, ed. II, Cracovia, 1921, p. 69 și urm.

⁹ S. Arnold, J. Michalski, K. Piwarski, *op. cit.*, p. 129.

¹⁰ Cf. Kazimierz Piwarski, în *Historia Polski*, Varșovia, 1955, p. 114—117. Vezi și Wl. Smoleński, *op. cit.*, p. 203 și urm.